

A császár meztelen

A császár új ruhája, Trafó Galéria - egy kortárs művészeti kiállítás elemzése

– esszé –

„Ahol csak a reprezentáció független életre kel, újratерemti önmagát.”¹

A Trafó Galéria évadnyitó kiállítása az öltözködés szimbolikus rétegének lehetséges, új nézőpontjait vizsgálja. A kiállítás kurátora, Szalai Borbála a nemzetközi együttműködést a Nemzeti Kulturális Alap és a Visegrád Fund támogatásával hozta létre; utóbbinak köszönhetően az összeállítás később a prágai Karlin Studioban lesz látható. A nemzetközi anyag román, lengyel, szlovák és magyar művészek munkáiból áll, amelyek egy része kifejezetten erre a kiállításra készült.

A koncepció a címadó Andersen meséből indul ki, amely életre hívja a többségi gondolkodás, a politikai és társadalmi konszenzus relevanciájának kérdéseit. A kurátor célja egy olyan kreatív, aktív, értékteremtő szerep, amely képes a művészet és a művészeti diskurzus alakítására. A koncepció második része főleg kérdésfeltevésekből áll, amelyek megközelítési utakat javasolnak a résztvevő művészeknek.

„A kurátor elsődleges szerepében bekövetkezett változást jelzi, hogy a »gondozóként« értett kurátor eltolódott egy olyan felfogás felé, amelyben a kurátor kreatívabb és aktívabb szerepet vállal magára a művészet létrehozásában.”² A kurátor aktív szerepvállalásának köszönhetően új művek jönnek létre, speciálisan a white cube, a galériatér számára. Ehhez ő teremti meg a jogi és gazdasági feltételeket.

A kiállítás a kérdésfeltevések mentén viszonyokat hoz létre különböző identitásokkal kapcsolatban, a megnyilatkozási komplexumban a művészek állást foglalnak. „Van-e az ellenállásnak vagy az

1 Guy Debord: A spektákulum társadalma, 18., Guy Debord: La société du spectacle, Éditions Gallimard, Párizs, 1992. ford.: Erhardt Miklós, 2006., Tartóshullám, <http://www.c3.hu/~ligal/spekt%20tars%20liget%2011%20print.pdf>, 2013.12.16., p.4.

2 Paul O'Neill: A kurátori fordulat: a gyakorlattól a diszkurzusig, In.: A gyakorlattól a diszkurzusig, Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény, KET, 2012, <http://www.mke.hu/adat/szovegyujtemeny.pdf>, 2013.12.16.

aktivizmusnak aktuális trendje? Miként jelenik meg fétisként a történelem vagy egy nemzeti szimbólum? Milyen divatelemek és kiegészítők társulnak a hatalomhoz? Milyen etikai és morális tartalmak kapcsolódnak a divat világához és a divatcikkeket előállító munkaerőpiachoz? Milyen érintkezési pontok lehetségesek a divat, a politika és a különböző társadalmi-nemi szerepek között?”³

A kurátori kiállítás, a kontextus megteremtésén kívül a társadalmi beágyazottságot veszi figyelembe. A kiállítás kérdésfeltevésének, illetve válaszlehetőségeinek aktuálisnak kell lennie társadalmi, politikai, közösségi szinten. A munkák külön-külön való értelmezési lehetőségein túl, az egymással való interakciójuk, kölcsönhatásuk egy új jelentéstartalom generálására kell, hogy alkalmas legyen.

Karol Radziszewski lengyel művész munkája az általa szerkesztett DIK Fagazine és a MARIOS tervezőpáros közös alkotása. Konceptuális divatkollekciónkban különböző homoerotikus asszociációkat keltő mintákkal ellátott fehérneműket terveztek. A kentaurok, falloszok, csókolózó párok által díszített kollekción néhány darabja a későbbiek során használatba is került: a Trafó 15. születésnapján a teremőrök munkáiból összeállított egyestés kiállításon, az egyik teremőr és képzőművész; Mécs Miklós által. A ruhadarabok mellett a projekt részét képezi a magazin, illetve egy fotódokumentáció, amelyen a ruhákat modellek viselik.

Szintén a teremőrök egyestés kiállításán „került használatba” Szalay Péter *Őrségváltás* című műve, amely egy dobbantó csizma, a talált tárgyakon alapuló, *Holt tárgyak* sorozatból. Mécs videómunkáján saját maga áll a csizmák fölött, de a mozgásban lévőt, mintha amputáltak volna. A munka (és utóhatása) az egyenruhában rejlő hatalomnak, és ennek, mint a kizsákmányolás eszközének problematikájára mutat rá.

A román Apparatus 22 multidiszciplináris művész- és designcsoport műve egy olyan üres kifutó, amelyen csak a fények pásztáznak és narráció hallható. A divat világa felől érkező művészcsoport annak zárt, hierarchikus, exkluzív világát hivatott kibontakoztatni. A *Rozlab de Mura* márka képviselőiként 2010-ig működtek együtt. A *Patterns of Aura* című installációjuk a divat exkluzivitását, az aura nehezen megfogalmazható fogalmán keresztül kérdőjelezi meg. Az öltözködés és a divat világának kritikus funkcióit keresik munkájukkal és a megjelenő kritikai potenciál nemcsak a szcéna exkluzivitására, ürességére is rájátszik.

3 A császár új ruhája, kiállítás koncepció, http://www.trafo.hu/hu-HU/the_emperors_new_apparel, 2013.12.16.

Ez reagál talán leginkább a koncepcióban felvetett meztelen császár parabolára; és ennek a műnek a kapcsán értelmezhető leginkább K. Horváth Zsolt megnyitóbeszéde is. „Robert Altman 1994-es *Prêt-à-porter* című filmjének zárójelenetében, a nagy mustrára, a nagy bemutatóra összesereglett divatszakemberek, tervezők, színészek, sztárok és persze vásárlók előtt a női modellek nem a várva várt kollekciókat mutatták be, hanem teljesen meztelenül vonultak be a közönség legnagyobb csodálkozására. A saját testüket vitték színre, s a képek alatt a Cranberries együttes *Pretty* című száma ment: »*You are so pretty the way you are*«.»⁴ A ruházat, a divat identitásképző szerepéről gondolkodik az üres kifutó és a pásztázó fények, emellett a divatvilág (és a képzőművészeti szcena) zártságát tematizálja.

A divat hatalmához, tágabb értelemben a hatalomhoz való viszonyát ábrázolja a szlovák Jaroslav Kyša, aki a Louis Vuitton bolt kirakatát vagy az orosz zászlót nyalogatja, zavarba ejtő módon. Ironikus gesztusa a hatalmi jelképekhez való fetisisztikus hozzáállást vonja elemzése tárgyává. A mindenkori hatalomhoz való viszony, a felülről irányítottság, a *status quo* meghatározza az egyén, így a képzőművész helyzetét is; erre reakció ez az eltúlzott, erotikus akció. A videók egy stílusmagazin felkérésére készültek, melynek tematikája a „*pénz*” volt.

A kiállítás egyik legmeghatározóbb darabja a Borsos Lőrinc művészcsoport által, a helyszínre készített installáció. A jó lelkiismeretű politikusok számára készített pulpitus nem golyóálló, kizárólag kisebb támadások ellen nyújt védelmet. A mű a hatalomhoz társított kiegészítőből indul ki és új kontextusba helyezi annak funkcióját.

Emellett a művészcsoport festményeket mutat be a 2009-ben indult *Maszk* sorozatból. A sorozaton maszkok, kesztyűk, egyenruhák látszódnak, közeli képkivágásból. A ruharészletek aktuálpolitikai konnotációi nemcsak a hatalomhoz, hanem a bűnözés, agresszív fellépés gyakorlatához is kapcsolódnak. A társadalmi élet különböző szegmenseinek történéseire való reflexió a képek manipulálásával, az arcok eltüntetésével jár. A motívumok a kontextusból kiemelve, vágólapra kerülnek.

Fodor János szintén a hatalom, az öltözködés és a társadalmi szerepek kölcsönhatásait vizsgálja. Munkái miniaturizáltak; Fidel Castro melegítőkapszúját egy láncból készült rugdalózó és egy apró műszőr szmoking mellé helyezi, az öltözködés motívumainak abszurdig való kiforgatására tesz

4 A RÉSZEG ÉSZ DICSERETE, A császár új ruhája, Trafó, 2013. szeptember 5., K.HORVÁTH ZSOLT, http://trafo.hu/uploads/4d/88/4d8832f6f6e0ae0eb25893e6bcfc1c3a9520255a/k_horvath_zsolt_megnyito.pdf, 2013.12.16.

kísérletet. A munka az ikonikussá vált politikai szereplő melegítőgyűjteményének népszerűségére játszik rá, ezt lekicsinyítve, hordhatatlanná téve. Nem tudni, hogy a makettek célközönsége inkább a politikai élet iránt is fogékony, babázó gyerekek, vagy ennek „csak” gesztusértéke van.

Karol Radziszewski munkája egy kétsatornás videóinstalláció; *Fag Fighters* című művében egy képzeletbeli meleg gerillacsoport durva és erőszakos akcióját látjuk, emellett a *Prologue* című darabban a nagymama jelenik meg, aki a csoport attribútumát képező, rózsaszín maszkot köti. Radikalizmusa ráerősít egy sztereotípiákon alapuló konzervatív diskurzusra, ugyanakkor narratívájával annak lerombolására törekszik. „A többség és a kisebbség aránya megfordul, és a nehezen kivehető cselekmény során egy heteroszexuális fiú válik a homoszexuálisok áldozatává, hogy megerősítse a konzervatív előítéleteket, és megzavarja a politikailag korrekt liberálisok békéjét.”⁵

Az aktivizmus trendjeinek vizsgálata során az összeállítás egyértelműen előtérbe helyez egy gender diskurzust, amely felhívja a figyelmet a homoszexuális, queer identitások elemzésének lehetőségére. „A *Fag Fighters* című projekt egy 2007 óta tartó esettanulmány-sorozat, melynek keretében az alkotó különböző kelet-európai országokba látogatva vizsgálja a homofóbiával átítatott keleti maszkulinitást.”⁶ Az aktivista művészet egybeesése a politikai baloldallal történeti / művészettörténeti gyökerekre tekint vissza.

A kiállítási tér interpretációs rendszere kizárólag a képcédulákra szorítkozik, emellett egy kétoldalas kiállításvezető készült, amely néhány mondatban leírja, elemzi a műveket. Az összefoglalók igyekeznek a műveket egymáshoz kapcsolni, felfejtve kölcsönhatásaikat. A kiállítás, mint mondat a vezetón keresztül kezd el működni, a leírások kitágítják annak értelmezési keretét. „A fragmentumokból, töredékekből való építkezés a (...)kiállítási munka legfontosabb és legizgalmasabb ismertetőjegye. Hiszen a kiállítás nem a »kinti« világ bekeretezése, változatlan beemelése, hanem különféle »történetek« tudáson és elemzésen alapuló (...)kiállítási interpretálása. Így a szelekció (...) és a részlegesség (...) a munka szükségszerű velejárója.”⁷

A kiállítás hívószava a konceptuális divat lehetne, amely homályos kifejezésen keresztül elemezhető képzőművészet-divat-hatalom kapcsolata. Egyes kritikák a *pop-up store* kifejezést

5 Kürti Emese: Több mint meztelen, *A császár új ruhája*, Magyar Narancs, 2013./38., <http://magyarnarancs.hu/kepzomuveszet/tobb-mint-meztelen-86610>, 2013.12.16.

6 Muskovics Gyula: Kiállítás ajánló: A császár új ruhája, http://tranzit.blog.hu/2013/09/03/kiallitas_ajanlo_a_csaszar_uj_ruhaja, 2013.12.16.

7 5. Példa és illusztráció, töredékesség és részlegesség, A kiállítás, mint kortárs médium, In.: Frazon Zsófia: Múzeum és kiállítás – Az újrarajzolás terei, Gondolat - PTE, 2011., p.29.

használják: „A Trafó galériája *pop up store*-rá alakul Szalai Bori kurátori koncepciója nyomán, olyan installációknak adva helyet, melyek a tágan értelmezett ruházat társadalmi szerepét vizsgálják.”⁸.

Ezzel utalva képzőművészet és divat összefonódására például Karol Radziszewski munkájában, vagy az Apparatus 22 performatív kifutójában. A mű interaktivitása az egész galériateret betöltő hanghatásból és a székek/kifutó használhatóságából áll. A művészcsoport a kifutót üresre, de bármikor potenciálisan használhatóra tervezte.

A divat világa éppúgy része a kultúriparnak, mint a képzőművészet. A Trafó Galéria non-profit intézményes kerete így szerencsés helyszíne a műfajok keveredésének. A kurátor elmondása szerint elsősorban nem a divat világa felől közelítette meg a kérdésfeltevést, de elkerülhetetlen volt a divat hatalmi struktúráinak beemelése a galériatérbe.

Képzőművészet, divat és design összefonódása nemcsak a különálló területeknek, a határterületeknek is kedvez. Az ipar- és képzőművészet evolúciós ellentéte, különállása, felfogásbeli különbsége történeti múltra tekint vissza, ám különbségükből adódóan együttműködésük termékeny és termelékeny lehet. A művészet hatalomtól való függésének történetéből adódóan, az autonómiára való törekvés minden művészeti ágban megjelenik.

A kiállítás egy tágabb közönség felé nyit: a Trafó terének *pop-up store*ként való használata a nem szorosan vett képzőművészet iránt érdeklődő látogatókat is bevonhatja. A design megjelenése a *white cube*-ban érdekes törés annak koncepciójában, különféle feldolgozásra ad okot. A határterületek beemelése a művek eladhatóságára is felhívja a figyelmet.

A tematika mégis inkább a hatalmi reprezentáció irányába tolódik, Borsosék vagy Szalay Péter irányából nézve a narratívát. A megfélemlítés eszközeiként használt attribútumok (a maszk, az egyenruha, a védőüveg) a mindenkori hatalom, a status quo fenntartásának eszközei. Az eszközök, kiegészítők ironikus vagy eltorzított bemutatása a „császár meztelenségére” mutat rá.

8 Rózsás Livia: A láthatatlan transzparenciája, *A császár új ruhája* – Trafó Galéria, <http://exindex.hu/print.php?l=hu&page=3&id=907>, 2013.12.16.